

„Contemporanul“

trăsături
de
personalitate

„...«Contemporanul» a militat activ, de pe pozițiile înaintate ale cunoașterii științifice a vremii, pentru promovarea gândirii și creației progresiste, a adus o contribuție larg recunoscută la popularizarea și răspindirea ideilor socialismului științific în România.“

NICOLAE CEAUȘESCU

Din mesajul adresat revistei „Contemporanul“, cu prilejul împlinirii a 100 de ani de la apariție

Primăvara ieșeană a anului 1881 a fost tulburată de energice măsuri guvernamentale. Cercul socialist din Iași, cel mai puternic din țară, mobilizase largi pături muncitorești și intelectuale pentru omagierea Comunei din Paris, la împlinirea unui deceniu. Banchetul, discursurile, cîntecele revoluționare au fost însă interzise de liberali, la intervenția consulului țarist, iar organizații, supuși unor dure sancțiuni administrative. Liderii Ion Nădejde și C. Mille sînt expulzați din învățămînt, alți funcționari publici, demși. Protestele — printre care al lui Eminescu, în *Timpul* — rămîn fără ecou, fapt care îndrîjește spiritele și le grupează în jurul unei reviste de atitudine, numită de C. Mille *Contemporanul*. Era în spiritul mișcării socialiste a vremii editarea unei gazete, cînd se înăsprea dialogul cu oficialitatea. În ultimii ani, socialiștii ieșeni scosese rădăcinile foile *Socialistul* (1877), *Besarabia* (1879), *România viitoare* (1880), efemere, dar incendiare tribune de afirmare a idealurilor proletare (cf. *Presa muncitorească și socialistă din România*, I, partea 1. Ed. Politică, 1964).

Redactorul (directorul) Ion Nădejde, în a cărui generoasă locuință s-a așezat redacția (acolo era și sediul Cercului socialist), pune, sub teascurile bătrînei tipografii „Buciumul român“, primul număr în format broșură, din două coli de tipar (32 p.), cu sumarul anunțat pe copertă. Într-un tiraj de 700 de exemplare. (Aproape cît tirajul *Convorbirilor literare*!)

Bilunarul apărut la 1 iulie 1881 (din 1886 pînă în aprilie-mai 1891, lunar) va grupa, în deceniul de apariție, militanți ardente pentru cauza socialistă, literați sensibili la starea precară a maselor mun-

citoare, entuziaști propagatori ai revoluției științifice — pătura cultă care a provocat, prin *Contemporanul* și prin publicațiile-satelit, prin foile politice, formidabilul curent de solidaritate cu proletariatul agricol și industrial, curent generator de confruntări ideologice, de mișcări de stradă, de literatură și artă, în urmă, de partid politic (1893). Vor colabora Ion, Gheorghe și Sofia Nădejde, Th. Speranția, Paul Bujor, V. G. Morțun (redactor-director din 1885), C. Dobrogeanu-Gherea, Raicu Ionescu-Rion, Artur Stavri, Ion Păun-Pincio, Gheorghe din Moldova, N. Beldiceanu etc.

Avizați istorici literari, în studii speciale și monografii (Savin Bratu și Zoe Dumitrescu — „*Contemporanul*“ și vremea lui, 1959; G. C. Nicolescu — *Curentul literar de la „Contemporanul*“, 1966; George Ivașcu — *Dobrogeanu-Gherea*, 1972; dar mai ales Z. Ornea, *Curentul cultural de la „Contemporanul*“, 1977), au identificat, în eclectismul sumarelor, tendințele principale, de marcat accent ideologic, care au impus personalitatea revistei în cultura română: enciclopedism și criticism științific, propagarea materialismului filozofic, campanii pentru o artă cu tendință.

Punînd în fruntea primului număr un avertisment *Către cititorii noștri*, redacția își preciza poziția în termeni limpezi: „Scopul nostru e a face cunoscut publicului român cum privește știința contemporană lumea. (...) Scopul nostru mai e de a purta o luptă înverșunată în contra producțiilor științifice greșite și mai ales contra cărților de școală, căci dacă acestea vor fi rele, atunci nu putem aștepta nemiță nici de la generațiunea nouă“. Acest criticism radical, sub raza căruia

cadu mai ales manualele școlare și literatură de informație fără fundament științific, determină o vie mișcare de idei în epocă. (Vezi Z. Ornea, op. cit.) Prin articole semnate indeobște de I. Nădejde (până prin 1885, colaborările erau nesemnate!), prin traduceri și prelucrări, prin rubrici de comentariu științific sint înfățișate descoperiri și teorii din toate domeniile. Rubrica permanentă „Ce știm despre lume” se întemeia pe investigarea materialistă a realității, promova ateismul, combătea misticismul și ignoranța. Sint executate nemilos manualele plagiate, la toate treptele învățământului, cele rău redactate (fluctuația limbii literare făcea ravagii); se deschid campanii contra profesorilor improvizați; se face deci operă de asanare culturală, de poziții rigorii, ale onestității, ale adevărului patriotism cărturăresc, stigmatizându-se, totodată, acele așezăminte de stat care încercău fastidios viața publică și incurajau impostura în varii deghizamente (*Istoria literaturii române*, III, Ed. Academiei, 1973).

În acest proces intent t „formelor fără fond”, s-a observat paralelismul cu acțiunea *Convorbirilor literare*, în lupta împotriva stricătorilor de instituții, de limbă și carte românească. *Contemporanul*, constituindu-se în tribună de difuzare a marilor idei, este, pentru cititorul de azi, depozitarul — alături de marea revistă junimistă — celor mai lucide și fecunde luări de atitudine în probleme socio-culturale, într-un moment de cristalizare a opiniei publice, de configurare a vieții de stat moderne. „Dacă spiritul filosofic constituie o trăsătură esențială a junimismului, spiritul științific constituie una a socialistilor de la *Contemporanul*” (N. Manolescu, în *Istoria literaturii române-studii*, Ed. Academiei, 1979).

După 1885, se observă o radicalizare a programului redacțional, rezultat al contactului cu filozofia marxistă. Este perioada în care materialismul stă la baza unor interpretări științifice (ex.: dr. Ștefan Stîncă scrie despre *Darwin și Malthus în etiologie*).

Coloanele revistei se deschid pentru operele clasicilor marxismului. Ion Nădejde traduce și publică, între 1885—1886, cu incuviințarea autorului, lucrarea lui Fr. Engels *Originea familiei, a proprietății private și a statului*, fapt de care Engels își va aminti, când va scrie lui Ion Nădejde, la 4 ianuarie 1888 (scrisoare publicată în revistă): „Scumpe cetățene. Prietenul meu K. Kautsky, redactorul revistei *Die neue Zeit*, mi-a dat mai multe numere din *Revista socială* și din *Contemporanul*, care cuprind, între alte materii, traducerea ertorva din scrierile mele, și anume *Originea familiei*... Dați-mi voie să vă mulțumesc pentru osteneala ce-ați

avut pentru a face înțelese de cititori români aceste scrieri. Pe lângă cinstea ce mi-ați făcut astfel, mi-ați adus și serviciul de a mă ajuta să învăț, în sfârșit, într-o măsură, limba română (...)”. Din scrierile lui Fr. Engels se va mai tipări, reprodus din periodicele socialiste germane, studiul *Politica externă a țarismului rusesc* (nr. 7, 1890).

Articole numeroase explică opera lui Karl Marx *Capitalul*, ale cărei prime fragmente traduse apăruseră în revista *Emaniciparea* (1883). Desigur, confuziile nu lipseau, nu se făcea o răspindire consecventă a socialismului științific; el era mai ales încorporat revendicărilor general-democratice ale mișcării socialiste autohtone, cu destule principii în curs de precizare. Dar, în faza de pionierat a contactului cu marxismul, în traduceri de bună calitate, cu echivalențe juste ale terminologiei filozofice, rolul de propagator al *Contemporanului* este de neprețuit (cf. G. C. Nicolescu, op. cit., Ion Rotaru, *O istorie a literaturii române*, I, Miner-va, 1971).

În planul ideologiei literare din „epoca marilor clasici” a literaturii noastre, *Contemporanul* joacă un rol decisiv, prin scrisul lui C. Dobrogeanu-Gherea. Cînd, în numărul din iulie 1886, Gherea publica articolul *Către dl. Maiorescu* (în vol. II de *Critice*, reluat sub titlul *Personalitatea și morala în artă*), se deschidea în cultura română prima confruntare fundamentală privind raportul artă-societate. Disputa Gherea — Maiorescu nu era un simplu schimb de opinii, o polemică între două personalități; se confruntau două tendințe — cea junimistă, proclamînd impersonalul în artă, pe temeiul „adevărului”, indiferent de apartenența lui la o realitate istorică anume, și cea a *Contemporanului*, care prelua ideea literaturii ca artă, dar cu revendicarea unui conținut politic, social și moralizator. „Generația noastră s-a deștat l viața literară în zgomotul polemicii dintre T. Maiorescu și C. Dobrogeanu-Gherea”, afirmă E. Lovinescu (*Critice*, VI, 1928), atribuind lui Gherea rolul de întemeietor al criticii literare la noi, prin analizele aplicate operelor lui Eminescu, Caragiale, Coșbuc etc. „...spre deosebire de Maiorescu, care susținea valorificarea etică a artei numai în interiorul valorii ei estetice, Gherea atribuie artei o morală comparabilă cu cea a vieții practice” (G. Ivașcu, în *Istoria literaturii române*, III, Ed. Academiei, 1973). Polemica dintre cei doi ideologi s-a extins în afara revistelor pe care le patronau spiritual, a fost preluată cu zel de discipoli, amplificată, uneori denaturată, dar importanța ei s-a văzut în critica culturală a veacului XX, căreia i-a precizat fizionomia (pe larg,

în E. Lovinescu — *Istoria civilizației române moderne*, I—III, 1924—1925).

Beletristica, în *Contemporanul*, oscilează între lirica sentimentală cu accente protestatere (C. Mille, Păun-Pincio, O. Carp etc.) și proza care se vrea întemeiată pe „documente omeneste” din viața celor o-primați (Sofia Nădejde, V. Crășescu, C. Mille etc.). Este o literatură generoasă, simplă, animată de idealuri umanitare (cf. G. C. Nicolescu, op. cit.).

Desigur, cele înfățișate aici cu titlu aniversar nu pretind să cuprindă personalitatea uneia dintre cele mai de seamă reviste culturale românești. Parcurgînd colecția, apropierea de câteva focare iradiante ne-a dat deplina încredințare în justetea celor exprimate, cu o remarcabilă concizie, de cel mai recent și mai

avizat monograf al mișcării de la *Contemporanul*, Z. Ornea (op. cit.): „*Contemporanul* a fost o școală care a modelat conștiințe, formîndu-le spiritual. Apoi, misiunea sa, de avanpost, a fost — printre altele — să pregătească atmosfera și climatul necesare creării partidului socialist, prin educarea conștiințelor, cucerind simpatizanți și aderenți. Rolul acesta l-a îndeplinit cu o strategie a parcurgerii etapelor remarcabilă. Mai întâi prin educație științifică și apoi, împreună cu *Revista socială*, prin educație socio-politică și, declarat, socialistă. În 1891, cînd *Contemporanul* își încetează apariția, mișcarea socialistă era, în țară, o realitate înfăptuită, iar înființarea partidului, un eveniment iminent”.

Ionuț NICULESCU

Academicienii au decis! Premiul național pentru literatură se acordă lui Cezar Petrescu. „Rampa”, bine informată, spune că N. Iorga a avut cuvîntul decisiv (fericitul premiat debutase sub zodia sămănătoriste!). ● La „Cărăbuș” se repetă... *In draci!* — noua revistă a lui N. Kirîțescu, cu Lizica Petrescu, Tănase, Giugaru, Mia Apostolescu. Nea Costică a angajat balerine de culoare... de la Paris. ● Marioara Voiculescu anunță că va juca la Național *Maman Colibri* de Bataille. Ce va zice coana Lucica Bulandra, căci piesa este „a ei”, de multă vreme? ● Ce pregătesc autorii noștri dramatici, pentru noua stațiune? Caton Theodorian aruncă priviri pline de speranțe spre sertarul dolidora de manuscrise; I. Minulescu pleacă la Malnaș să termine o comedie; Ion Marin Sadoveanu a terminat drama *Savonarola*, anunțată de gazetă cu amor involuntar: „cîteva

din marile acțiuni ale lui Savonarola se vor petrece în fața publicului”. ● La Teatrul Ventura, Leny Caller, Marietta Deculescu, G. Vraca, G. Timică repetă în piesa sovieticului V. Kataev *Cvadratura cercu-*

„Rampă”,
acum
50 de ani
iulie 1931

lui. ● Din cușca suflleurului: Ion Talianu adoră cîinii. Deunăzi, a mai făcut rost de unul. E întrebat, seara, în cabina de la „Cărăbuș”: — Cum e? — Frumos. Dar are atîta păr, că nu știu unde e capul și unde e coada! — Și-atunci, cum afli? — Îl ciu-pesc și el latră! ● Se deschid cursurile universității de vară de la Vălenii de Munte. ● E vară, cu

destule zile innorate. Pe Tănase — potrivit maliției „Rampei” — ploaia îl poartă prin toate genurile de teatru. Dimineața e comedie sentimentală, la 11 — vodevil, la 4 — farsă, la 5 — operetă, la 7 — dramă, la 8 — comedie bufă, la 9 e tragedie înfiorătoare. După capriciile cerului! ● Mircea Ștefănescu a terminat o nouă piesă. O dă prietenului Victor Ion Popa, la Teatrul Ventura. ● Atenție, s-a redeschis Terasa Blanduziei, pe str. Doamnei 7, unde se aduce bere Bragadiru! ● La Teatrul Colos (lingă Prefectura poliției!), *Nimic nou pe frontul București*, revistă de N. Kirîțescu și N. Kanner. Natalița Pavelescu, Niculescu-Buzeu, I. Brună, G. Trestian etc. vor să înghită „Cărăbușul” (compania lor se numește... „Pitpalacul”!). ● Vacanța actorilor ia sfîrșit. La 1 august încep repetițiile!

I. N.